

AZ 1686-IK ÉVI SZEZENI INSURRECTIONÁLIS CONSTITUTIO.

A nehéz körülmények, melyek között 1686-ban Erdély állott, kényszerítették Apafi fejedelmet és a rendeket az alábbi szigorú határozat hozatalára. Scherfenberg már Erdélyben volt német sereggel és sietett Szeben alá, hogy ott az oda vonúlt fejedelmet és a rendeket a bécsi Haller-féle kierőszakolt egyezmény elfogadására fegyverrel kényszerítse.¹⁾ Erdély aranykorának már vége volt. A nép, mely 25 év óta német katonát nem látott, elhagyta házát, hajlékát s rémülve futott erdőkre, havasokra. Ezen constitutio csupán két eredeti példányban íratott, a mint a 10-dik vagy utolsó pontban ki van fejezve, és hogy a maradékoknál emlékezeteselegyen, kinyomatását is megtiltották.

E két eredeti példányt az ítélmestereknel tették le oly utasítással, hogy a kiknek hiteles másolatban kiadják, vegyék jegyzékbe s a veszedelem elmulása után kérjék és vegyék vissza s égessek meg, hogy se eredeti példány, se másolat fönn ne maradjon. Ezen példányból öt másolatot adott ki egyik ítélmester, a mint az eredeti példányra reá írt jegyzék mutatja: Május 9-én Nemes János-, Székely László-, Macskási Boldizsár- és Toldalagi Jánosnak egyet-egyet s május 20-án Lugosi Ferencz secretariusnak egyet. Az ezután rohamosan következő események — úgy látszik — nem engedtek időt sem a kiadott másolatok visszavételére, sem ezek és a két eredeti példány megsemmisítésére s így most 200 év után

¹⁾ Lásd erre vonatkozólag Hadtört. Közlem. 1891 évi 421. lapján. «Adalék Szeben város hadtörténelméhez» című közlemény.

a maradéknak alkalma van megismerni azon insurrectionális constitutio tartalmát a következőkben :

«Ez mostani szoros állapotjához képest ez ország minden szabadsággal élő rendeknek hadban való menetekről írott Constitutiók.

Noha mind generális mind partiális Insurrectiókról és azok ellen cselekedőknek büntetéséről kglmes urunk édes eleinktől reánk maradt szép articulusaik vadnak az approbata Constitutionokban, melyeket mi is intacte et inviolate megakarunk ez után való időkre és maradékokra tartani, úgy hogy ha az sükségtől mostan kényszerítettven szorosabb törvénynek írására kénytelenítettünk is lépni, de azoknak elbontásában ez mostani végzésünk ne praëjudikáljon.

Mindazonáltal mivel megtapasztaltuk, hogy sokan az eddig írott törvényekkel nem gondolván, az Ngod méltóságos parancsolatjára igen restül mozdultak, avagy ugyan teljességesen vakmerőképpen el mulattak insurgálni és hogy ha Isten ő felsége irgalmaságából, nagyobb romlástól eddig bennünket nem oltalmazott volna, nem másokat, hanem az olyan szófogadatlanokat okozhatuk volna méltán. Hogy azért e hazában minden szabadsággal élő rendek az hazának mostani szoros állapotjában, nagyobb serénységgel és hívséggel, Ngod méltóságos parancsolatját értven és az Deputatusi uri és fő rendek eő kglmek fogarasi conclusuma szerint, az utolsó sükség úgy kívánván, ha azon egy háznál szolgálható házas személyek egynehányan találatnának is, viritim insurgáljanak, és ad diem et locum praëfigendum elégséges hadi apparatussal comparealjanak tetszett egész országostól három nemzetül, Ngod kegyelmes consensusa is accedálván, ez ide alább le tött punctumok szerint valo constitutiót communi voto ez mostani szoros állapotokban concludálnunk.

1. Hogy mostan tempestive Ngod méltóságos parancsolatja az minden órán való készen létel felől minden helyekre kimenjen (excipiálván az Partiumot, az kiket az német hadak teljességesen elrontottanak, míg az rajtok quartélyozó hadak eltakarodnak róllok) hogy annál is inkább az készültre való parancsolatnak késő ki menését senki ne okozhassa.

2. Valakik az Ngod méltóságos parancsolatja és mostani szo-

ros végezésünk ellen cselekesznek, és akár partiális akár generális insurrectionnak idején, parancsolatjok levén, nem insurgálnak és ahoz illendő jó hadi apparatussal ad diem et locum praefigendum nem compareálnak, hogy ha rationabilis excusatiojok nem tanáltatik, halállal büntetődjenek, mint hazájokat oltalmazni nem igyekező, fejedelmek parancsolatját nem fogadó és az egész ország szoros törvényt vakmerőképpen talpok alá tapodó emberek, kik ellen is következő punctumokban letött mód szerint való rövid processus observáltassék.

3. Az insurrectiot posthabeáló emberek (hogy ha a felülésnek és táborozásnak intra limites regni partiumque Hungariæ eidem annexarum az haza oltalmára kell lenni) az ki fel nem ül és nem compareál ad praefixum locum et terminum, generális ur' ő kgyelme ad octavum in persona si reperiri poterit, si vero non de bonis legitime admoneáltatván, az maga generális székire, az holott is az törvényben az akkori táboron jelen levő tanácsi rendek, fő tisztek és tábla biráji adhibeáltatván, akar compareáljon s akar ne, exclusio omnibus remediis et etiam appellatione, végső törvény legyen; mindazonáltal ha compareál és kívánja, az egy exmissio ne denegáltassék, annyi időre, mig praetensioja szerint való maga méltó mentsége véghez mehet, és ha juridice vakmerőnek találtatik, in poena amissionis capitis incurrált személynek pronounciáltassék, és az ilyeneknek senki gratiát privatus ember szerezni vagy sollicitálni ne merészeljen; az ki ez ellen cselekednék, hasonló poenában incurráljon mox et de facto; hanem ez Generális uram ő kgelme auctoritasában áljon, az tanácsi rendel meg egyező értelemről, ha kinek gratiát szerezni méltónak ítilik.

4. Mivel az fölülésben eddig sokan okozták azt, hogy bizonyos okokra nézve az ő fő tisztek közül, egyik is ő kglmük között nem lehetett, Nsagod kegyelmes annuentiájából végeztük, hogy akar partiális, akar generális felülés kívántassék Nsagod kglmes dispositioja szerint, fő tiszt uramék és atyánkfiai közül, egyik hogy Vármegyéje között jelen legyen, hogy ha pediglen bizonyos okokra nézve jelen nem lehetne, tehát az fő tisztek magok képekben substituáljanak azon vármegyebeli becsületes főrendet, az kitől dependentiájok lehessen.

5. Ez mostani szoros végezésünk alá rekesztjük az hadako-

zásra teljességgel inhabilissá tétetett nemes atyánkfiait, kik is mindenekben magokat alkalmaztassák az aprobata Constitutioban part: 3 Tit. 19 art. 9 irt modalitáshoz az hadi expeditio dolgában. Hasonlóképen az özvegy nemes asszonyok részéről is observáltassék ugyan azon Approbata Constitutioban irt articulus Part: et tituli ejusdem articul. 5 és absque omni fraudulentia, az szerint praestáltassák az hadi expeditio idején való szolgálatot. Az neveletlen és tutorság alatt levő árvák is ez szoros végezésünk alá nem értetnek.

6. Az honn való vigyázásra az vármegye tiszteinek fele, úgy mint az vice ispánoknak egyike, az fő bírának egyike és az szolgabírának fele, az perceptor honn maradván az vármegye gondviselésére, ez szoros ügyben és állapotban ők is immunissá nem lehetnek, hanem személyekről és jószágokról juxta constitutiones superinde confectus soldos állítással tartozzanak; az szolgabírák peniglen, mivel kevesebb értékűek szoktak lenni, hármán tartozzanak egy jó soldost állítani; ide nem értve Máramaros vármegyét, kiknek ez hadi insurrectiojokról való privilegiumokat vigora praesentium most bontogatni nem akarjuk.

7. Ez szoros állapotokban illæsa Celsitudinis vestrae Principális dignitate permanente senkinek is exemptioja suffragáljon végeztük.

8. A szolgák állapotjáról concludáltuk, hogy akar Ngod köteles szolgálai legyenek, akar uraké nemeseké, de ez hazának ilyen szoros állapotjában mind személyekről, mind jószágokról az Approbata Constitutioban part: 3 tit: 19 articul. 6. irt módok szerint tartozzanak soldos állítással.

9. A szolgák állapotjában tanáltatik ilyen fraudulentia is, hogy ha esztendejek az had promulgáltatásának idejekorán telik, az articulus ellen urokat mindjárt el hagyják, és hadban menni vellek nem akarnak, sőt hadi mentség és egyéb praetextusok alatt magokat másoknak kötelezik; ez ilyen szolgák ellen is az mostani szoros állapotban Ngod kegyelmes consensusából tetszett az processust megröviditenünk, úgy hogy ha contra vim articuli valamely szolgál az urát akarhatja ellen elhagyná, vagy elhagyni akarná, akárholott reprehendáltatván szabadosan megfoghassa és maga szolgálatjára erőltethesse.

10. Utolszor *communi voto* concludáltuk, kegyelmes urunk Ngod kglmes *consensusa* is *accedálván*, hogy noha ez mostani szoros állapotokra nézve kénytelenítettünk ily kemény *constitutiot* írunk az hadi *insurrectioról*, mindazonáltal oly *declaratio*val cselekedtük, hogy ennek ereje ne tovább, hanem csak addig az ideig *extendálódjék*, míg Isten ő felsége ez mostani felbodúlt állapotokat csendesíti; és az két Császár között való mostani hadakozás vagy egy vagy más uton *complanáltatván*, az körülöttünk és köztünk levő idegen nemzetek fegyverétől Isten ő felsége bátorságossá teszen bennünket; melyet Isten adván érnünk, ez iránt való szoros *constitutionkat* *invalidáljuk*, *cassáljuk*, és ugyan *abrogáljuk*; mely is hogy jobb módjával annak idejében *effectumba* mehessen, és hogy *maradékainknál* emlékezet is ne hallassék, ez *Constitutionkat* az több *articulusokkal* *kinyomtatni* *interdicáltuk*, hanem az Ngod méltóságos és az ország három *nationális* pecséték alatt *roboráltatván*, két egyenlő *originálok* tartassanak az ítélő mestereknél; ő kglmek, ha kiknek *in vero transumpto* ki adják, bizonyos *regestrumba* *consignálván*, és midőn Isten azt az kívánt csendességet adja érnünk, mindenektől ez szerént vehessék és kérhessék vissza és se *exemplárt*, se párt nem *conserválván* senki is egészlen, mind megégessek kötelességök tartása szerint. *Datum in civitate nostra Cibiniensi die sexta mensis Mai anno Domini millesimo sexcentesimo octuagesimo sexto. In generali videlicet Dominorum trium nationum regni Transilvaniæ et partium Hungariæ eidem annexarum universonum statuum et ordinum congregatione.*

Apafi m. pr.

Magister Petrus Alvinczi
protonotarius m. pr.

Magister Joannes Sárosi
protonotarius m. pr.

Eredetije a gr. Teleki-nemzetség közös levéltárában M.-Vásárhelytt 3731. sz. a. A fejedelem és a három nemzet 3 borított pecsétjével ellátva.

KONCZ JÓZSEF.